



Світлій пам'яті
Миколи Павловича КОЗЛОВСЬКОГО
(28.10.1956 – 24.05.2020)



24 травня 2020 року, після тяжкої хвороби, на 64 році життя, відійшов у Вічність відомий український учений-еколог, організатор науки, фахівець у галузі екології угруповань фітонематод та індикації екологічного стану лісових екосистем, директор Інституту екології Карпат НАН України, доктор біологічних наук, член-кореспондент НАН України Микола Павлович Козловський.

Народився М.П. Козловський 28 жовтня 1956 р. в с. Лобачівка Горохівського р-ну Волинської обл. Після завершення навчання на біологічному факультеті Львівського державного університету імені Івана Франка (1974–1979 рр.) він розпочав свою професійну діяльність у відділі біогеоценології Львівського відділення Інституту ботаніки АН України ім. М.Г. Холодного (від 1991 р. – Інститут екології Карпат НАН України). Кандидатську дисертацію на тему "Нематодні комплекси грабових дібров верхів'я басейну Дністра та їх біогеоценотична роль" захистив у 1988 р. під керівництвом члена-кореспондента НАН України М.А. Голубця. Вчене звання старшого наукового співробітника за спеціальністю "екологія" М.П. Козловський отримав у 2000 р. Докторську

дисертацію під назвою "Біоіндикаційні властивості фітонематодних угруповань наземних екосистем Карпатського регіону" захистив у 2007 р., звання члена-кореспондента НАН України йому було надано в 2018 р. В Інституті екології Карпат НАН України Микола Павлович пройшов шлях від інженера до директора, на посаді якого був затверджений в 2010 р.

Наукову діяльність М.П. Козловський розпочав з дослідження екологічної ролі маловивченої групи ґрунтових організмів – фітонематод у функціонуванні лісових екосистем. Його кандидатська дисертація була першою роботою в колишньому СРСР з вивчення цієї групи тварин, яку він захистив за спеціальністю "екологія". Цим дослідженням вчений присвятив всю свою наукову діяльність, й започаткував новий напрям – "екологія угруповань фітонематод".

М.П. Козловський встановив загальні закономірності формування нематодних угруповань у первинних екосистемах висотних поясів рослинності Українських Карпат і визначив основні риси структурних змін цих угруповань у вторинних біогеоценозах. Він також розробив схему участі нематодних угруповань у споживанні енергії в екосистемі. На основі досліджень споживання енергії трофічними групами ґрунтових нематод у первинних екосистемах лісового, субальпійського та альпійського поясів рослинності вивчив загальну закономірність цього процесу, що стало основою для розроблення методики оцінки змін функціональної організації ґрунтових нематод у вторинних екосистемах. Істотна різниця у функціональній організації угруповань ґрунтових нематод первинних і вторинних екосистем дозволила розробити класифікацію їхніх комплексів за функціональними ознаками. Дослідженнями вченого було показано, що ця закономірність також загалом властива для угруповань ґрунтових безхребетних тварин у первинних і вторинних біогеоценозах, що надало можливість використовувати ґрунтові нематоди в якості біоіндикаторів функціональної організації

угруповань ґрунтових безхребетних у наземних екосистемах.

Використання біоіндикаційних властивостей нематодних угруповань дало змогу ідентифікувати екосистеми первинного та вторинного типів і з'ясувати відмінності функціональної організації угруповань безхребетних ґрунту у вторинних екосистемах порівняно з первинними, охарактеризувати санітарний стан вторинних лісових і гірських агроекосистем. На основі цих досліджень обґрунтовано способи збереження природного різноманіття фітонематод і штучного регулювання структурно-функціональної організації фітонематодних угруповань з метою формування нефітопатогенних комплексів у лісових екосистемах, підвищення їхньої стійкості та продуктивності.

До нашого часу роботи М.П. Козловського з вивчення біоіндикаційних властивостей фітонематодних угруповань наземних екосистем не мають аналогів в Україні та за кордоном. Під його керівництвом було захищено 5 кандидатських дисертацій.

Результати досліджень М.П. Козловського мають також практичний аспект. Так, зокрема, він уперше встановив, що на гірських територіях у вторинних ялинових лісах формуються фітопатогенні ґрунтові нематодні комплекси, які негативно впливають на кореневу систему ялини європейської та є однією з причин погіршення її санітарного стану, а в окремих випадках і всихання. Вчасно проведені біоіндикаційні дослідження структури нематодних угруповань ґрунту дають можливість оцінити сучасний санітарний стан ялиників і передбачити перспективи їхнього подальшого розвитку на основі постійного моніторингу цього процесу. Схожа ситуація має місце й на Поліссі, де проведені дослідження всихаючих масивів соснових лісів і встановлена роль активізації аборигенних видів нематод у цих процесах під впливом кліматичних чинників, зокрема кількості опадів. Окрім цього, на території Сколівських Бескидів (Українські Карпати) у 1999 р. вченим уперше було виявлено поширення золотистої картопляної нематоди, що призвело до введення державного карантину на вирощування картоплі та запроваджено заходи щодо елімінації цих паразитичних організмів.

М.П. Козловський був керівником і виконавцем трьох міжнародних наукових проєктів. Під його керівництвом і за безпосередньої участі був виконаний перший в Україні спільний українсько-німецький проєкт "Трансформаційні процеси в регіоні верхів'я Дністра" під егідою ЮНЕСКО (1996–2008 рр.) й успішно завершений написанням колективної монографії "Transformation processes in the Western Ukraine" (2008).

Вчений є автором 180 наукових праць, у т.ч. монографії "Фітонематоди наземних екосистем Карпатського регіону" (2009), та співавтором 5 колективних монографій: "Антропогенні зміни біогеоценотичного покриву в Карпатському регіоні", "Екологічна ситуація на північно-східному макросхилі Українських Карпат", "Екологічний потенціал наземних екосистем", "Экология и фауна почвенных беспозвоночных Вольно-Подолья", "Концептуальні засади сталого розвитку гірського регіону".

М.П. Козловський був членом секції "Рационального природокористування" Комітету з Державних премій України в галузі науки і техніки, членом Бюро Виконкому Західного наукового центру НАН України та МОН України й головою секції "Екології, загальної біології та охорони природи", головним редактором наукового щорічного збірника Інституту екології Карпат НАН України "Наукові основи збереження біотичної різноманітності", членом редколегій низки інших періодичних наукових видань, членом Президії Лісівничої академії наук України.

Невблаганна хвороба перервала його життєвий шлях на злеті наукової творчості та науково-організаційних здобутків. Пам'ять про Миколу Павловича, талановитого вченого, принципового керівника, вірного товариша завжди буде жити в серцях його колег і друзів.

О.О. КАГАЛО, О.Г. МАРИСКЕВИЧ,
Ю.В. КАНАРСЬКИЙ, В.Г. КИЯК,
О.Г. ЛОБАЧЕВСЬКА, І.М. ШПАКІВСЬКА